Eques a Servitio Dei

Ἀξιολογῶντας τὸν σύγχρονο τρόπο Χριστιανικῆς Λατρείας

Συνοπτικὴ ἐπισκόπηση τῶν διαφορῶν τῆς λατρείας τῆς ἀρχέγονης ἐκκλησίας καὶ τῶν μεταγενεστέρων ἐκκλησιῶν

ΑΘΗΝΑ 2022

Eques a Servitio Dei

Ἀξιολογῶντας τὸν σύγχρονο τρόπο Χριστιανικῆς Λατρείας

(Συνοπτικὴ ἐπισκόπηση τῶν διαφορῶν τῆς λατρείας τῆς ἀρχέγονης ἐκκλησίας καὶ τῶν μεταγενεστέρων ἐκκλησιῶν)

demgpol@yahoo.gr

ISBN: 978-618-5589-12-7

Περιεχόμενα

Πρόλογος

Μετὰ τὴν ἔκδοση τοῦ βιβλίου μας ***Ἀναζητῶντας τὴν Ἀρχέγονη Θεία Λατρεία***, ὅπου ἀφ' ἑνὸς παρουσιάσαμε κατὰ τρόπον σφαιρικό ~ καὶ μάλιστα ἀπὸ τρία διαφορετικὰ κείμενα-πηγές ~ τὴν ἀρχέγονη θεία λατρεία τῆς ἀποστολικῆς ἐποχῆς καὶ ἀφ' ἑτέρου προτείναμε μία σύγχρονη ἐκδοχὴ γιὰ τὴν ἀξιοποίησή της, θεωρήσαμε καλὸ νὰ ἐμβαθύνουμε περισσότερο σ' αὐτήν, ἐξετάζοντας τὶς διαφορές της ἀπὸ τὴν σημερινὴ λατρεία.

Τὸ παρὸν βιβλίο ἔρχεται νὰ μελετήσει τὴν ἀποστολικὴ θεία λατρεία ἀπὸ ***ἐννέα*** διαφορετικὲς πλευρές, ἀντιπαραβάλλοντας κάθε φορὰ τὴν πρακτικὴ τῆς ἀρχέγονης λατρείας μὲ τὴν ἀντίστοιχη σημερινή, διαπιστώνοντας καὶ τονίζοντας τὶς ὅποιες διαφορές μεταξύ τους.

Καὶ τοῦτο, ἔχοντας συνεχῶς κατὰ νοῦν τὸ ἀμείλικτο κριτήριο τῆς ***ἀποτελεσματικότητος τῆς λατρείας***, ἡ ὁποία χαρακτήριζε τὴν ἀρχέγονη ἐκκλησία.

Εἰσαγωγή

Προκαταρκτικὴ σημείωση

Τὸ κείμενό μας αὐτὸ βασίζεται σὲ τρεῖς παραδοχές:

Κατὰ πρῶτον, ὅτι ἡ Καινὴ Διαθήκη τὴν ὁποίαν συνῆψε ὁ Θεὸς μὲ τὸν ἄνθρωπο ἔγκειται στὴν ***ἐπέκταση*** *τῆς Θείας Βασιλείας* ***καὶ*** *ἐντὸς τοῦ κτιστοῦ κόσμου, διὰ τῶν ἀνθρώπων καλῆς θελήσεως.*

Κατὰ δεύτερον, ὅτι οἱ ἄνθρωποι καλῆς θελήσεως ***ἀποδέχονται*** *αὐτὴν τὴν θεία ἐνέργεια προσφέροντας στὸν Θεῖο Πατέρα τὴν πρὸς τοῦτο ὁρισθεῖσα Θεία Λατρεία.*

Κατὰ τρίτον, ὅτι «ἐκκλησία» εἶναι ἡ ἑκάστοτε ὁμάδα ἀνθρώπων οἱ ὁποῖοι συγκεντρώνονται μὲ ***ἀποκλειστικὸ σκοπὸ*** *τὴν προσφορὰ τῆς προαναφερθείσης Θείας Λατρείας.*[1]

✧✧✧

1 Οἱ ἀρχὲς αὐτὲς ἀναπτύσσονται στὸ ἔργο μας *Ἀναζητῶντας τὴν Ἀρχέγονη Θεία Λατρεία*, Ἀθήνα 2022.

Δύο χιλιετίες ἔχουν παρέλθει ἀπὸ τότε ποὺ ὁ Σαρκωθεὶς Λόγος θέσπισε τὴν Θεία Εὐχαριστία, δηλώνοντάς μας ὅτι πρόκειται γιὰ τὸν Ἄρτο τῆς ἀληθινῆς, πνευματικῆς, αἰωνίας Ζωῆς, ὁ ὁποῖος εἰσάγει στὴν Θεία Βασιλεία. Θεωρῶντας λοιπὸν τὴν Θεία Εὐχαριστία ὡς τὴν αἰσθητὴ ἐκδήλωση ἢ βάση μίας Θείας Ἐνεργείας ἡ ὁποία ἐπενεργεῖ ἀχρόνως στὸν κόσμο, θὰ περιμέναμε ὅτι μέσα σ᾽ αὐτὸ τὸ χρονικὸ διάστημα τῶν δύο χιλιετιῶν θὰ εἶχαν σχηματισθεῖ μέσα στοὺς κόλπους τῆς ἀνθρωπότητος κάποιοι πυρῆνες, κύτταρα ἢ θύλακες τῆς Θείας Βασιλείας, οἱ ὁποῖοι θὰ εἶχαν τὴν τάση νὰ ἐπεκτείνονται, νὰ αὐξάνονται, νὰ πολλαπλασιάζονται, προάγοντας βαθμιαίως τὸ Θεῖο αὐτὸ Ἔργο ἐπὶ τῆς γῆς.

Τοῦτο δὲν βλέπουμε νὰ ἔχει συμβεῖ. Ἀντιθέτως, βλέπουμε τὴν ἀνθρωπότητα νὰ καταβαραθρώνεται ἠθικῶς καὶ πνευματικῶς καὶ νὰ ἀπομακρύνεται ὁλοένα καὶ περισσότερο ἀπὸ τὶς μεταφυσικὲς βάσεις τοῦ ὄντος της.

Εἶναι δυνατὸν νὰ φαντασθοῦμε μία Θεία Ἐνέργεια νὰ παραμένει χωρὶς ἀποτέλεσμα; Ὁ Ἴδιος ὁ Σαρκωθεὶς Λόγος περιέγραφε τὴν ἐγκατάσταση καὶ ἐπέκταση τῆς Θείας Βασιλείας στὴν γῆ παραβάλλοντάς την ἀναλογικῶς μὲ τὴν ἀνάπτυξη μίας ἀμπέλου[2] ἢ μὲ τὴν ἐξάπλωση μίας πυρκαγιᾶς.[3] Γιατὶ δὲν τὸ παρατηροῦμε νὰ συμβαίνει; Εἶναι δυνατὸν νὰ δεχθοῦμε ὅτι ὁ Θεὸς ἐνεργεῖ κατὰ τρόπον

2 *«Ἐγώ εἰμι ἡ ἄμπελος ἡ ἀληθινή, καὶ ὁ πατήρ μου ὁ γεωργός ἐστι…»* Ἰω. 15.1~8.

3 *«Πῦρ ἦλθον βαλεῖν ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ τί θέλω εἰ ἤδη ἀνήφθη!»* [Λουκ. 12.49].

ἀτελέσφορο; Αὐτὴ ἡ ἰδέα δὲν θὰ προσέβαλλε κατάφωρα τὴν Θεία Παντοδυναμία;

Ἐάν, ὅπως μᾶς βεβαιώνει ὁ Σαρκωθεὶς Λόγος, τὸ «εἰσιτήριο» γιὰ τὴν Θεία Βασιλεία εἶναι ἡ λατρεία τὴν ὁποίαν θέσπισε πρὸς τοῦτο,[4] συνεπάγεται ὅτι ἡ ἀπάντηση στὸ ἀμείλικτο αὐτὸ ἐρώτημα ἀνευρίσκεται ἀκριβῶς ἐκεῖ: δηλαδὴ στὸ Μυστήριο τῆς Θείας Εὐχαριστίας καὶ στὸν τρόπο τελέσεώς του κατὰ τὶς δύο αὐτὲς χιλιετίες. Καὶ μὲ τὴν λέξη «τρόπος» δὲν ἐννοοῦμε μόνον τὴν ἐξωτερικὴ ὄψη αὐτῆς ~ δηλαδὴ τὸν τόπο καὶ τὸν χρόνο, τὰ ἄμφια καὶ τὰ σκεύη, τὰ λόγια καὶ τοὺς χειρισμούς ~ ἀλλὰ καὶ τὶς ἐσωτερικές της διαστάσεις, ὅπως εἶναι π.χ. ὁ στόχος της ἢ ἡ ὀντολογικὴ τοποθέτηση τῶν λατρευόντων ἔναντι τοῦ Θεοῦ, καὶ ἄλλες, τὶς ὁποῖες θὰ ἐξετάσουμε στὴν συνέχεια, καθὼς θὰ ἀντιπαραβάλουμε τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ μεταγενεστέρου ~ «λειτουργικοῦ» ~ τρόπου λατρείας μὲ ἐκεῖνα τῆς ἀρχέγονης ~ *μὴ λειτουργικῆς* ~ λατρείας τῆς ἀποστολικῆς ἐποχῆς.

---

4 *«Ἐγώ εἰμι ὁ ἄρτος τῆς ζωῆς· ὁ ἐρχόμενος πρός με οὐ μὴ πεινάσῃ, καὶ ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ οὐ μὴ διψήσει πώποτε».* [Ἰω. 6.35]. *«Ἐγώ εἰμι ὁ ἄρτος ὁ ζῶν ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάς· ἐάν τις φάγῃ ἐκ τούτου τοῦ ἄρτου, ζήσεται εἰς τὸν αἰῶνα»* [Ἰω. 6.51]. *«Ὁ τρώγων μου τὴν σάρκα καὶ πίνων μου τὸ αἷμα ἔχει ζωὴν αἰώνιον, καὶ ἐγὼ ἀναστήσω αὐτὸν ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ. ἡ γὰρ σάρξ μου ἀληθῶς ἐστι βρῶσις, καὶ τὸ αἷμά μου ἀληθῶς ἐστι πόσις. ὁ τρώγων μου τὴν σάρκα καὶ πίνων μου τὸ αἷμα ἐν ἐμοὶ μένει, κἀγὼ ἐν αὐτῷ* [Ἰω. 6.54~56].

«Οὐκ ἦλθον καταλῦσαι ἀλλὰ πληρῶσαι»

Εἶναι σημαντικὸ νὰ κατανοήσουμε ὅτι ἡ χριστιανικὴ λατρεία, ὅπως θεσπίσθηκε ἀπὸ τὸν Σαρκωθέντα Λόγο καὶ συνέχισε νὰ ἀσκεῖται ἀπὸ τοὺς Ἀποστόλους καὶ τὶς πρῶτες γενεὲς διαδόχων τους, θεμελιώνεται σαφῶς καὶ κατηγορηματικῶς ἐπάνω στὴν ἰουδαϊκὴ εὐχαριστιακὴ παράδοση. Στὸ κεφάλαιο τοῦτο, λοιπόν, θὰ ἐξετάσουμε τὶς μορφολογικές τους ὁμοιότητες ἀλλὰ καὶ τὴν οὐσιώδη διαφορά τους.

Ὁ ἰουδαϊκὸς νόμος ἀπαγορεύει τὴν κατανάλωση οἱασδήποτε τροφῆς ἐὰν δὲν ἔχει προηγηθεῖ ἔκφραση εὐχαριστίας πρὸς τὸν Θεό.

Στὴν πραγματεία *Μπερακὼθ* (Εὐλογίες) τοῦ Ταλμοὺδ ὁρίζονται μεταξὺ ἄλλων τὰ ἑξῆς:

«Μισνᾶ: Ποιὲς εὐλογίες λέγονται ἐπάνω ἀπὸ τοὺς καρπούς; Ἐπάνω ἀπὸ καρπὸ δένδρου λέγεται τό: "[Εὐλογητὸς εἶ Κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν, Βασιλεῦ τῶν αἰώνων,] ὁ παράγων τὸν καρπὸν τοῦ δένδρου". Ὄχι ὅμως γιὰ τὸ σταφύλι, ὅπου λέγεται: "... ὁ παράγων τὸν καρπὸν τῆς ἀμπέλου". Ὅσον ἀφορᾶ σ' ἐκεῖνα ποὺ καρπίζουν στὸ ἔδαφος, λέγεται τὸ ἑξῆς: "... ὁ παράγων καρπὸν ἀπὸ τὴν γῆν". Ἐπάνω ἀπὸ τὸ ψωμὶ λέγεται: "... ὁ παράγων ἄρτον ἀπὸ τὴν γῆν. Ἐπάνω ἀπὸ τὰ λαχανικά: "... ὁ παράγων

καρπὸν ἀπὸ τὴν γῆν". Ἀλλ' ὁ Ραββὶ Ἰούδας λέγει: "... ὁ παράγων πάσης φύσεως χόρτα"».

«Σχόλιο: Ἀπὸ ποὺ προκύπτει τοῦτο; Ὅπως διδάσκουν οἱ Ραββῖνοι μας: "ὁ καρπὸς θὰ εἶναι ἱερός, προσφέροντας αἶνο στὸν Θεό". Αὐτὸ μᾶς διδάσκει ὅτι ἀπαιτεῖται εὐλογία πρὶν καὶ μετὰ τὴν κατανάλωσή του. Ἐπὶ τῆς ἰσχύος αὐτῆς τῆς διατάξεως λέγει ὁ Ραββὶ Ἀκίβα: "ἀπαγορεύεται στὸν ἄνθρωπο νὰ γευθεῖ ὁ,τιδήποτε ἐὰν προηγουμένως δὲν ἐκφωνήσει εὐλογία ἐπάνω ἀπὸ αὐτό"».[5]

Κατόπιν τοῦ γεύματος ἀκολουθεῖ μία ἀκόμη εὐχαριστιακὴ προσευχή:

«Εὐλογητὸς εἶ Κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν, ὁ Θεὸς τοῦ Ἰσραήλ, ὁ Κύριος Σαββαώθ, ὁ οἰκῶν ἐν τοῖς Χερουβείμ, διὰ τὴν τροφὴν τὴν ὁποίαν ἐφάγομεν».[6]

Ἀνάμεσα σ' αὐτὲς τὶς εὐχαριστιακὲς προσευχές, ἰδιαιτέρως σημαντικὲς εἶναι ἐκεῖνες ποὺ ἀφοροῦν στὸν ἄρτο, στὸν οἶνο, καθὼς καὶ ἡ εὐχαριστία κατόπιν τοῦ γεύματος.

Ὁ ἰουδαϊκὸς Νόμος, λοιπόν, ἀπαιτεῖ ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο νὰ ἐκφράζει εὐχαριστία πρὸς τὸν Θεὸ γιὰ ὅλα ὅσα συμβάλλουν στὴν συντήρηση τῆς σωματικῆς του ζωῆς. Σύμφωνα μὲ τὸν Νόμο αὐτὸν ἐνήργησε καὶ ὁ Σαρκωθεὶς Λόγος στὸν Μυστικὸ Δεῖπνο, ἀφοῦ ἡ ἀπουσία τῆς ὁποιασδήποτε

5 *The Soncino Babylonian Talmud / Berakoth*, Talmudic Books, N.J. 2012, κεφ. 6, §35.

6 *The Soncino Babylonian Talmud / Berakoth*, κεφ. 7, §49.

ἐξηγήσεως ὅσον ἀφορᾶ στὴν λέξη «***εὐχαριστήσας***» τῶν Εὐαγγελιστῶν, δηλώνει ἐμμέσως πλὴν σαφῶς ὅτι ἐπρόκειτο γιὰ κάτι ποὺ ἀποτελοῦσε κοινὸ τόπο γιὰ τοὺς Ἰουδαίους.

Μὲ μία διαφορά: «***οὐκ ἦλθον καταλῦσαι ἀλλὰ πληρῶσαι***»: *Δὲν ἦλθα νὰ καταργήσω τίποτε ἀπὸ ὅσα ὁρίζει ὁ Νόμος· ἦλθα νὰ γεμίσω αὐτὴν τὴν ἰσχύουσα εὐχαριστιακὴ λατρευτικὴ διαδικασία μὲ καινούργιο πνευματικὸ περιεχόμενο: δηλαδή, νὰ σᾶς προσφέρω τὴν Θεία Βασιλεία ἡ ὁποία «**ἤγγικεν**», καὶ τὴν συνεπαγόμενη Αἰώνια Ζωή. Κι αὐτὸ θὰ τὸ κάνω προσφέροντάς σας τὸν Ἄρτο τῆς Ζωῆς, τὸν ἴδιο μου τὸν Ἑαυτό, διὰ τῆς Θυσίας μου (ἡ ὁποία εἶναι συγχρόνως ἄχρονη καὶ ἱστορική, αἰώνια καὶ χρονική, ὑπερκόσμια καὶ ἐγκόσμια), καί ~ μυστηριακῶς ~ μέσῳ τῆς γνωστῆς σας εὐχαριστίας γιὰ τὸν ἄρτο καὶ γιὰ τὸν οἶνο, τὴν ὁποίαν ὅμως τώρα ἀναβαθμίζω ὀντολογικῶς: Εἰς τὸ ἑξῆς, εὐχαριστῶντας τὸν Θεῖο Πατέρα καὶ μεταλαμβάνοντας τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου «**εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν**», δηλώνετε ὅτι **ἀποδέχεσθε** τὴν Θεία Βασιλεία ποὺ σᾶς προσφέρεται καὶ τῆς ἐπιτρέπετε νὰ εἰσέλθει στὴν καρδιά σας καὶ νὰ παραμείνει ἐκεῖ γιὰ ὅσο διάστημα ἐσεῖς κατορθώσετε νὰ τὴν διατηρήσετε.*

Σ' αὐτὸ τὸ πνεῦμα ~ καὶ ἀνταποκρινόμενοι στὴν ἔκκληση τοῦ Σαρκωθέντος Λόγου ~ οἱ Ἀπόστολοι καὶ οἱ διάδοχοί τους ἀπηύθυναν τὴν Εὐχαριστία τους στὸν Θεῖο Πατέρα μὲ τὶς ἀκόλουθες τρεῖς προσευχές, οἱ ὁποῖες διασώζονται στὸ ἐξαιρετικὰ σημαντικὸ πρωτοχριστιανικὸ

κείμενο τῆς «Ἀποστολικῆς Διδαχῆς», τὸ ὁποῖον χρονολογεῖται μεταξὺ 70 καὶ 100 μ.Χ.:[7]

*Εὐχαριστοῦμεν Σοι, Πάτερ ἡμῶν, **ὑπὲρ τῆς ἁγίας ἀμπέλου** Δαυῒδ τοῦ παιδός Σου, ἧς ἐγνώρισας ἡμῖν διὰ Ἰησοῦ τοῦ παιδός Σου [...].*

*Εὐχαριστοῦμεν Σοι, Πάτερ ἡμῶν, **ὑπὲρ τῆς ζωῆς καὶ γνώσεως**, ἧς ἐγνώρισας ἡμῖν διὰ Ἰησοῦ τοῦ παιδός Σου [...].*

*Εὐχαριστοῦμεν Σοι, Πάτερ Ἅγιε, **ὑπὲρ τοῦ Ἁγίου Ὀνόματός Σου**, οὗ κατεσκήνωσας ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν, καὶ **ὑπὲρ τῆς γνώσεως καὶ πίστεως καὶ ἀθανασίας**, ἧς ἐγνώρισας ἡμῖν διὰ Ἰησοῦ τοῦ παιδός Σου [...].*[8]

Ὅπως παρατηροῦμε, οἱ παραπάνω προσευχὲς δὲν ἀφοροῦν πλέον στὴν φυσικὴ τροφή, ἡ ὁποία συντηρεῖ τὴν σωματική μας ζωή· στὴν Θεία Εὐχαριστία τῆς Καινῆς Διαθήκης οἱ προσευχὲς ποὺ ἀπευθύνονται στὸν Θεῖο Πατέρα ἀφοροῦν σ' ἐκείνην τὴν οὐράνια, πνευματικὴ τροφή, ἡ ὁποία

7 Τὸ πλῆρες κείμενο αὐτῶν παρατίθεται στὸ Παράρτημα τοῦ ἀνὰ χεῖρας ἔργου.

8 Βλ. Hitchcock & Brown, *The Teaching of the Twelve Apostles (Διδαχὴ τῶν Δώδεκα Ἀποστόλων)*, Nimmo, London, 1885, σελ. 16~20. - Philip Schaff, *Teaching of the Twelve Apostles (Διδαχὴ τῶν Δώδεκα Ἀποστόλων)*, Funk & Wagnalls, New York, 1890, σελ. 190~198. - Ἐπίσης, γιὰ μία σφαιρικότερη παρουσίαση τῆς ἀρχέγονης ἀποστολικῆς λατρείας στὸ πλαίσιο τῶν ἰδεῶν ποὺ ἀναπτύσσουμε στὸ παρὸν ἔργο μας, καθὼς καὶ μία σύγχρονη λατρευτικὴ πρόταση, βλ. τὸ δικό μας: *Ἀναζητῶντας τὴν Ἀρχέγονη Θεία Λατρεία (Ἕνα σύγχρονο βλέμμα στὶς Πηγές ~ καὶ μία πρόταση)*, Ἀθήνα 2022.

παρέχει καὶ συντηρεῖ τὴν πνευματική, αἰώνια ζωή, καὶ συγκεκριμένα:

- στὴν ***Θεία Βασιλεία*** ποὺ μᾶς προσφέρεται ἀπὸ τὸν Θεῖο Πατέρα καὶ ἡ ὁποία συμβολίζεται ἀπὸ τὴν ἄμπελο καὶ τὸ προϊόν της, τὸν οἶνο·[9]
- στὴν ***Ζωὴ καὶ Γνώση*** ποὺ μᾶς παρέχει ὁ Ἄρτος τῆς Ζωῆς·
- στὴν ***Θεία Παρουσία***, ἡ ὁποία ἔρχεται νὰ σκηνώσει μέσα στὴν καρδιά μας.[10]

Αὐτὸς ἦταν ὁ τρόπος κατὰ τὸν ὁποῖον προσέφεραν τὴν Θεία Εὐχαριστία οἱ Ἀπόστολοι καὶ οἱ διάδοχοί τους: σύντομος, λιτὸς καὶ ἐπικεντρωμένος. Ἡ δὲ *ἐγκυρότητα καὶ ἀποτελεσματικότητα* αὐτῆς τῆς λατρείας ἀποδεικνύεται ἱστορικῶς ἀπὸ τὸ ζῶν πνεῦμα τῆς προφητείας καὶ γενικότερα ἀπὸ τὴν χαρισματικότητα ποὺ χαρακτήριζε τὴν ἀρχέγονη ἐκείνη ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ.

Κάτι τὸ ὁποῖον χάθηκε στὴν πορεία...

---

9 *«Ἐγώ εἰμι ἡ ἄμπελος ἡ ἀληθινή, καὶ ὁ πατήρ μου ὁ γεωργός ἐστι. πᾶν κλῆμα ἐν ἐμοὶ μὴ φέρον καρπόν, αἴρει αὐτό, καὶ πᾶν τὸ καρπὸν φέρον, καθαίρει αὐτὸ, ἵνα πλείονα καρπὸν φέρῃ»* [Ἰω. 15.1~2].

10 *«Οὐκ οἴδατε ὅτι ναὸς Θεοῦ ἐστε καὶ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ οἰκεῖ ἐν ὑμῖν; εἴ τις τὸν ναὸν τοῦ Θεοῦ φθείρει, φθερεῖ τοῦτον ὁ Θεός· ὁ γὰρ ναὸς τοῦ Θεοῦ ἅγιός ἐστιν, οἵτινές ἐστε ὑμεῖς»*. [Α΄ Κορινθ. 3.16~17]. *«Οὐκ οἴδατε ὅτι τὸ σῶμα ὑμῶν ναὸς τοῦ ἐν ὑμῖν Ἁγίου Πνεύματός ἐστιν, οὗ ἔχετε ἀπὸ Θεοῦ, καὶ οὐκ ἐστὲ ἑαυτῶν;»* [Α΄ Κορινθ. 6.19].

Ἡ Σύγκριση...

Ποῦ ὀφείλεται ἡ ἀπώλεια τῆς χαρισματικότητας;

Προφανῶς τὸ ζήτημα εἶναι πολυδιάστατο. Θεωρήσαμε λοιπὸν ἀπαραίτητο νὰ ἀντιπαραβάλλουμε τὶς δύο μορφὲς λατρείας, τὴν ἀρχέγονη καὶ τὴν μεταγενέστερη / σύγχρονη, διότι ἀσφαλῶς μέσα στὶς διαφορές τους θὰ κατορθώσουμε νὰ ἀνακαλύψουμε τοὺς λόγους.

α. Ἀντικείμενο

Ἐξ ὁρισμοῦ καὶ ἐτυμολογικῶς, ἡ λέξη «ἐκκλησία» σημαίνει ἕνα σύνολο ἀνθρώπων οἱ ὁποῖοι ἀνταποκρίνονται στὴν ἔκκληση τοῦ Σαρκωθέντος Λόγου καὶ συνέρχονται γιὰ νὰ προσφέρουν στὸν Θεῖο Πατέρα τὴν ὁρισθεῖσα λατρεία. Ἔτσι, ἀντικείμενο τῆς ἀρχέγονης ἐκκλησίας ἦταν ἡ προσφορὰ τῆς θείας λατρείας, σύμφωνα μὲ τὶς ὁδηγίες ποὺ εἶχαν λάβει ἀπὸ τὸν Σαρκωθέντα Λόγο. Ἐπιπροσθέτως καὶ εὐλόγως, ἦταν ἡ διασφάλιση τῶν προϋποθέσεων, ὥστε ἡ λατρεία αὐτὴ νὰ εἶναι ὀρθὴ καὶ ἀποτελεσματική.

Ὅμως: πολὺ σύντομα ἡ ἐκκλησία ἄρχισε νὰ ἀσχολεῖται μὲ τὴν θεολογία, μὲ τὴν διατύπωση δογμάτων. Ἐπεδίωξε νὰ διατυπώσει μὲ λέξεις τὰ Ἄρρητα Μυστήρια τοῦ Θεοῦ, χωρὶς νὰ ἔχει ἐπίγνωση τῆς σχετικότητος και τῶν περιορισμῶν τῆς διανοητικῆς

αὐτῆς προσπαθείας. Ἡ διανοητική, «θεολογικὴ» προσέγγιση ἀντικατέστησε ἐν πολλοῖς ὡς νοοτροπία τὴν καρδιακή, «λατρευτικὴ» προσέγγιση. Ἀποτέλεσμα: φανατισμός, μισαλλοδοξία, ἔριδες, διαμάχες, σχίσματα, καὶ ἕνα ἀδυσσώπητο (καὶ ἄκρως αἱματηρό) κυνῆγι τῶν διαφωνούντων «αἱρετικῶν».

β. Διάρκεια καὶ τρόπος τῆς λατρευτικῆς διαδικασίας

Ἡ θεία λατρεία δὲν χρειάζεται νὰ εἶναι πολύωρη γιὰ νὰ εἶναι ἔγκυρη καὶ ἀποτελεσματική. Ἐκεῖνο ποὺ τέλεσε ὁ Σαρκωθεὶς Λόγος κατὰ τὸν Μυστικὸ Δεῖπνο εἶχε διάρκεια ὀλίγων λεπτῶν. Γι᾽ αὐτὸ καὶ ἡ λατρεία ποὺ προσέφεραν οἱ Ἀπόστολοι ἦταν ὀλιγόλεπτη, λιτή, ἑστιασμένη. Ἀκόμη, ἦταν ἄμεση καὶ μὴ ἱεροτελεστική (χωρὶς εὐλογίες, ἐπικλήσεις καὶ καθαγιασμούς). Δὲν ὑπῆρχε εἰδικὴ τάξη ἱερέων γιὰ τὴν τέλεσή της: ὁ κάθε Χριστιανὸς (ἄνδρας ἢ γυναῖκα) δικαιοῦτο νὰ τὴν τελεῖ.

Ὅμως: Σὺν τῷ χρόνῳ κατέστη μακροσκελέστατη. Προσέλαβε μορφὴ ἱεροτελεστική, «λειτουργική» (πλέον περιλαμβάνει εὐλογίες, ἐπικλήσεις καὶ καθαγιασμούς). Ἡ δὲ τέλεσή της ἐπιφυλάσσεται μόνον στοὺς χειροτονημένους ἱερεῖς.

γ. Κεντρικὴ ἰδέα

Ὅπως φαίνεται σαφῶς στὸ κείμενο τῶν τριῶν προσευχῶν ποὺ ἀποτελοῦν τὴν ἀρχέγονη Θεία Εὐχαριστία

τῆς Ἀποστολικῆς ἐποχῆς, κεντρικὴ ἰδέα τῆς θείας λατρείας εἶναι ἡ Θεία Βασιλεία, ἡ ὁποία ἀναφέρεται:

i. στὴν εὐχὴ τοῦ οἴνου, συμβολικῶς: «*ὑπὲρ τῆς **ἁγίας ἀμπέλου** Δαυῒδ τοῦ παιδός Σου*»·

ii. στὴν εὐχὴ τοῦ ἄρτου, ρητῶς: «*... συναχθήτω σου ἡ Ἐκκλησία ἀπὸ τῶν περάτων τῆς γῆς **εἰς τὴν σὴν Βασιλείαν***»·

iii. στὴν εὐχὴ κατόπιν τῆς μεταλήψεως, ρητῶς: «*... σύναξον αὐτὴν ἀπὸ τῶν τεσσάρων ἀνέμων, τὴν ἁγιασθεῖσαν, **εἰς τὴν σὴν Βασιλείαν**, ἣν ἡτοίμασας αὐτῇ*».

Σκοπὸς λοιπὸν τῆς ἀποστολικῆς θείας λατρείας εἶναι ἡ ἐπιδίωξη τῆς Θείας Βασιλείας, ἐπιδίωξη ἡ ὁποία ~ ὅπως θὰ δοῦμε παρακάτω ~ δὲν εἶναι ἀτομική, ἀλλὰ ὁμαδική.

> *Ὅμως:* Παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ Θεία Βασιλεία παραμένει ὡς ἰδέα στὴν μεταγενέστερη (καὶ τὴν σημερινὴ) ἐποχή, ἐν τούτοις κύριος στόχος τῆς θείας λατρείας ἔχει ἐπικρατήσει νὰ θεωρεῖται ἡ σωτηρία τῆς ψυχῆς. Ἐξυπακούεται ὅτι ὁ εἰσερχόμενος στὴν Βασιλεία τοῦ Θεοῦ σώζεται! Ἀλλ' αὐτὸ ὀφείλει νὰ εἶναι ἀποτέλεσμα καὶ ὄχι στόχος: «*ὃς γὰρ ἂν θέλῃ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ σῶσαι, ἀπολέσει αὐτήν» [Μάρκ. 8.35]»*. Γιατὶ τοῦτο; Κατὰ τὴν γνώμη μας, διότι ἡ ἐπιδίωξη ἀτομικῶν ἀγαθῶν ~ ἔστω καὶ πνευματικῶν ~ δὲν παύει νὰ εἶναι ἐγωϊστική. Κι αὐτὸς εἶναι ἕνας ἀπὸ τοὺς λόγους γιὰ τοὺς ὁποίους ἡ θεία λατρεία ὀφείλει νὰ εἶναι ὁμαδική.

δ. Προϋποθέσεις:

Βασικὴ καὶ οὐσιώδης προϋπόθεση γιὰ τὴν ὀρθὴ προσφορὰ τῆς Θείας Εὐχαριστίας εἶναι ἡ ὁμαδικότητα, ἡ συγκρότηση *ἐν ἀγάπῃ* μίας ***συλλογικῆς μονάδος***, ἡ ὁποία ~ *«ὁμοθυμαδὸν»*, ἢ ἀλλιῶς ὡς *«ἓν σῶμα καὶ ἓν πνεῦμα»*[11] ~ προσφέρει ἀπὸ κοινοῦ τὴν ὁρισθεῖσα θεία λατρεία, οὕτως ὥστε ἡ συλλογικὴ αὐτὴ μονάδα ν' ἀποτελέσει Σῶμα Χριστοῦ, Ναὸ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ φορέα τῆς Θείας Βασιλείας.

> *Ὅμως:* Αὐτὴ ἡ ἐπίγνωση καὶ ἡ ἑνότητα χάθηκαν μὲ τὸν ροῦν τὸν αἰώνων. Πλέον οἱ πιστοὶ προσέρχονται ὡς ἄτομα, ἐπιδιώκοντας ὁ κάθε ἕνας τὴν ἀτομική του σωτηρία, ὅταν δὲν τὸ κάνουν ἀπὸ ἁπλῆ ἐθιμοτυπία ...

ε. Χαρακτῆρας

Ὁ χαρακτῆρας τῆς ἀποστολικῆς λατρείας ἦταν ~ κυριολεκτικῶς ~ εὐχαριστιακός. Οἱ πρῶτοι Χριστιανοὶ εὐχαριστοῦσαν τὸν Θεῖο Πατέρα ἀποδεχόμενοι μὲ χαρὰ τὴν Θεία Βασιλεία ποὺ τοὺς προσέφερε. ***Εὐχαριστία, χαρὰ*** καὶ ***ἀποδοχὴ*** χαρακτήριζαν τὴν λατρεία τῆς ἀποστολικῆς ἐποχῆς.

Ὅμως:

---

11 Ἀπὸ τὴν ἀλεξανδρινὴ Θεία Λειτουργία. Βλ.: *Ἡ Θεία Λειτουργία κατὰ τὸ Ἀλεξανδρινὸ Τυπικὸ ἢ Λειτουργία τοῦ Ἁγίου Μάρκου*, Ἀθήνα 2021, σὲ ἔκδοσή μας.

- ἡ νεώτερη λατρεία χαρακτηρίζεται ἀπὸ τὶς ἑξῆς ἰδέες, οἱ ὁποῖες ἔχουν καταστεῖ ψυχολογικὰ βάρη: ἁμαρτία, ἐνοχή, ἀπειλὲς γιὰ αἰώνια τιμωρία, ἐξιλέωση, ἐξευμενισμὸς τῆς «ὀργῆς τοῦ Θεοῦ», ἀναξιότητα τοῦ ἀνθρώπου, ἔλεος κλπ... Ὅπως ὅμως βλέπουμε, τίποτε ἀπὸ αὐτὰ δὲν χαρακτηρίζει τὴν ἀποστολικὴ θεία λατρεία.
- Ὁ εὐχαριστιακὸς χαρακτῆρας τῆς ἀρχέγονης λατρείας ἀντιδιαστέλλεται καὶ πρὸς τὸν ἐκδήλως ἱκετευτικὸ χαρακτῆρα τῆς νεώτερης λατρείας. Οἱ πρῶτοι Χριστιανοὶ εὐχαριστοῦσαν, διότι ἐλάμβαναν. Οἱ μεταγενέστεροι, αἰτοῦνται, ἱκετεύουν. Ἀπευθύνουν στὸν Θεῖο Πατέρα ἀναρίθμητες δεήσεις καὶ ἱκεσίες γιὰ τὴν κάλυψη ὅλων τῶν ἀναγκῶν τους, λησμονῶντας προφανῶς τὶς ὁδηγίες ποὺ ἔχουμε λάβει σχετικῶς: *νὰ μὴ πολυλογοῦμε, διότι γνωρίζει ὁ Θεῖος Πατέρας τὶς ἀνάγκες μας· νὰ ζητοῦμε πρῶτα τὴν Βασιλεία τοῦ Θεοῦ, καὶ ὁ Θεὸς θὰ μεριμνήσει γιὰ ὅλα τὰ ὑπόλοιπα, τὰ ὁποῖα γνωρίζει καλύτερα ἀπὸ ἐμᾶς…*[12]

Ἡ πράξη τῆς εὐχαριστίας δείχνει ***πλήρωση*** καὶ πλοῦτο. Εὐχαριστοῦμε ἐπειδὴ ἔχουμε λάβει. Ἀντιθέτως, ἡ ἱκεσία δηλώνει ***ἔνδεια***. Αἰτούμασθε ἐπειδὴ στερούμασθε. Ἐπ' αὐτοῦ, διαβάζουμε στὸ ἀπόκρυφο τοῦ Ἰακώβου: «*Σᾶς*

---

12 Ματθ. 6.7~8, 6.31~33.

εἶπα νὰ γίνετε πλήρεις, ὥστε νὰ μὴν εἶσθε ἐνδεεῖς. Οἱ ἐνδεεῖς δὲν θὰ σωθοῦν. Τὸ νὰ εἶσθε πλήρεις εἶναι καλό, ἐνῷ τὸ νὰ εἶσθε ἐνδεεῖς εἶναι κακό».

Ἐν τέλει, εἶναι σημαντικὸ νὰ τονίσουμε τὸ ἑξῆς: Ὁ *εὐχαριστιακὸς* λόγος ὁ ὁποῖος ἀπευθύνεται στὸν Θεῖο Πατέρα ἀρκεῖ γιὰ νὰ καθαγιάσει ἐκεῖνο στὸ ὁποῖον ἀφορᾶ. Τὸ γεγονὸς αὐτὸ δὲν περιορίζεται μόνον στὸ Μυστήριο τοῦ Ἄρτου καὶ τοῦ Οἴνου. Στὸ ἕβδομο κεφάλαιο τῶν *Ἀποστολικῶν Διαταγῶν διὰ Κλήμεντος, ἐπισκόπου Ρώμης* (τρεῖς αἰῶνες ἀργότερα ἀπὸ τὴν *Ἀποστολικὴ Διδαχή!*) συναντοῦμε τὸν ἑξῆς τύπο καθαγιασμοῦ μύρου:

«Εὐχαριστοῦμεν Σοι, Θεὲ Δημιουργὲ τῶν ὅλων, καὶ ὑπὲρ τῆς εὐωδίας τοῦ μύρου, καὶ ὑπὲρ τοῦ ἀθανάτου αἰῶνος οὗ ἐγνώρισας ἡμῖν διὰ Ἰησοῦ τοῦ παιδός Σου. Ὅτι Σοῦ ἐστιν ἡ δόξα καὶ ἡ δύναμις εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν».[13]

στ. Ἀντίληψη περὶ τῆς Θείας Εὐχαριστίας

Οἱ πρῶτοι Χριστιανοὶ ἀντιλαμβάνοντο τὴν Θεία Εὐχαριστία ὡς πνευματικὴ τροφή, κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὴν σωματικὴ τροφή. Ἰδοὺ τὶ λέγει ἡ τρίτη εὐχή: *«Σύ, Δέσποτα Παντοκράτορ, [...] τροφήν τε καὶ ποτὸν ἔδωκας τοῖς ἀνθρώποις εἰς ἀπόλαυσιν, ἵνα Σοὶ εὐχαριστήσωσιν· ἡμῖν*

13 Ἔχει ἰδιαίτερο ἐνδιαφέρον νὰ διερευνήσουμε τὸ πότε συνέβη ἡ μεταβολὴ τῆς νοοτροπίας ποὺ ἐκφράζεται διὰ τοῦ λατρευτικοῦ λόγου, ἀπὸ ἀμειγῶς *εὐχαριστιακῆς* σὲ *ἱκετευτικῆς*. Εἰκάζουμε ὅτι συνέβη συγχρόνως μὲ τὴν ἐμφάνιση τῆς εἰδικῆς ἱερωσύνης, δηλαδὴ τοῦ κλήρου, ὁ ὁποῖος ***δὲν*** ὑπῆρχε στὴν ἀρχέγονη ἐκκλησία.

*δὲ ἐχαρίσω **πνευματικὴν τροφὴν καὶ ποτὸν** καὶ ζωὴν αἰώνιον διὰ Ἰησοῦ τοῦ παιδός Σου».*

Ὅμως: Στὴν μεταγενέστερη ἐποχὴ ἐπεκράτησε ἡ ἀντίληψη τῆς Θείας Εὐχαριστίας ὡς θυσίας.

Ν.Β. Ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ δὲν ἀμφισβητοῦμε τὸ ὅτι ὁ Μυστικὸς Δεῖπνος, ἡ Θεία Εὐχαριστία καὶ ἡ Σταυρικὴ Θυσία τοῦ Θεανθρώπου εἶναι ἀρρήκτως συνδεδεμένα, ἀποτελῶντας τρεῖς διαστάσεις ἢ ὄψεις τοῦ αἰωνίου Μυστηρίου τῆς Χάριτος. Ὅμως, ὅπως παρατηροῦμε, ὅσον ἀφορᾶ στὴν θεία λατρεία, κατὰ τὴν ἀποστολικὴ ἐποχὴ προτεραιότητα στὴν ἀντίληψη τῶν πιστῶν εἶχε ἡ κατανόηση τῆς Θείας Εὐχαριστίας ὡς ***Ἄρτου τῆς Ζωῆς***. Ἐξ ἄλλου, αὐτὴ ἡ ἀντίληψη ἐκφράζεται στὴν ὁδηγία τὴν ὁποίαν μᾶς δίδει ὁ Σαρκωθεὶς Λόγος: *«τὸν Ἄρτον ἡμῶν τὸν ἐπιούσιον δὸς ἡμῖν σήμερον».*[14]

ζ. Θεοκεντρικότητα

Τὸ σημεῖο τοῦτο εἶναι κατὰ τὴν γνώμη μας ἡ οὐσιωδέστερη διαφορὰ ποὺ ὑφίσταται μεταξὺ τῆς ἀρχέγονης, ἀποστολικῆς λατρείας καὶ τῆς νεώτερης, διότι ἀφορᾶ στὸ πῶς τοποθετεῖ ὁ ἄνθρωπος τὸν ἑαυτό του ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ.

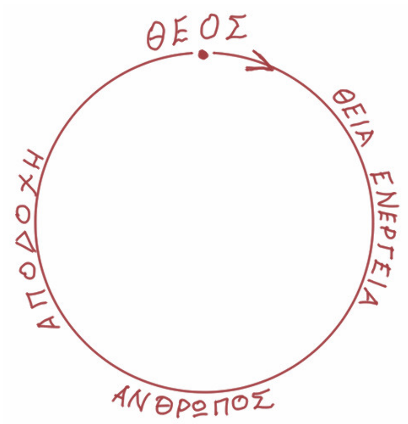
Θεοκεντρικότητα σημαίνει ὅτι ὁ Θεὸς ἀποτελεῖ τὴν ἀρχὴ καὶ τὸ τέλος τῆς θείας λατρείας, ἐπειδὴ ἀκριβῶς ὑπάρχει ἡ ἐπίγνωση ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι ἡ ἀρχὴ καὶ τὸ τέλος

---

14 Ματθ. 6.11· ἀλλὰ καὶ Λουκ. 11.3: *«τὸν Ἄρτον ἡμῶν τὸν ἐπιούσιον δίδου ἡμῖν τὸ καθ' ἡμέραν».*

τῆς ζωῆς μας. Θὰ μπορούσαμε νὰ φαντασθοῦμε ὅτι ἡ λατρεία ἀκολουθεῖ μία νοητὴ γραμμή: ξεκινᾶ ἀπὸ τὸν Θεό, καί ~ ἀκολουθῶντας τὴν πορεία τῶν Θείων Ἐνεργειῶν ~ διέρχεται ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο γιὰ νὰ καταλήξει καὶ πάλι στὸν Θεό.

ΣΧΗΜΑΤΙΚΗ ΑΠΕΙΚΟΝΙΣΗ ΤΗΣ ΘΕΟΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΛΑΤΡΕΙΑΣ

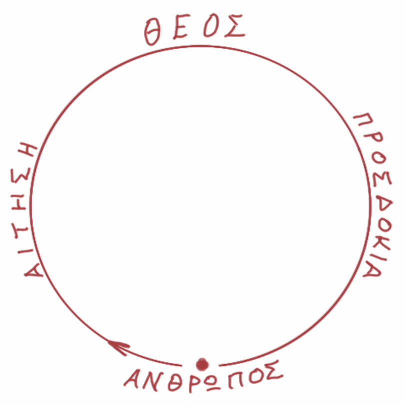
Προσφέροντας λοιπὸν λατρεία στὸν Θεῖο Πατέρα μας, ἑστιαζόμασθε στὸν Θεὸ καὶ θέτουμε τὸν ἑαυτό μας στὴν διάθεσή Του μὲ σκοπὸ τὴν εὐόδωση τοῦ Ἔργου Του ἐπὶ τῆς γῆς. Ἐν προκειμένῳ, ἀποδεχόμασθε ~ καὶ δεχόμασθε ἐντός μας ~ τὴν Θεία Βασιλεία Του, ὥστε ν’ ἀποτελέσουμε πυρῆνα καὶ κύτταρό της ἐπὶ τῆς γῆς, δίδοντας ἀγαθὴ μαρτυρία γιὰ τὴν Ἁγιότητά Του.

Ἡ λατρεία τῆς ἀποστολικῆς ἐποχῆς εἶναι ὄντως θεοκεντρική. Σ' αὐτήν, προτεραιότητα ἔχει ὁ Θεὸς καὶ τὸ Ἔργο του: Διαβάζουμε στὴν εὐχὴ τοῦ ἄρτου: *«συναχθήτω σου ἡ Ἐκκλησία ἀπὸ τῶν περάτων τῆς γῆς εἰς τὴν σὴν Βασιλείαν»*. Οἱ προσφέροντες λατρεία ἐνδιαφέρονται γιὰ τὴν ἐπικράτηση τῆς Θείας Βασιλείας ἐπὶ τῆς γῆς καὶ διαθέτουν τὸν ἑαυτό τους σ' αὐτό. Ἀπὸ τὴν ἀποστολικὴ λατρεία ἀπουσιάζει ἐντελῶς ἡ ὁποιαδήποτε ἄλλη δέηση.

Ὅμως: Σὺν τῷ χρόνῳ αὐτὴ ἡ θεοκεντρικὴ νοοτροπία χάθηκε. Ἡ λατρεία ἔγινε ἀνθρωποκεντρική. Ἐδῶ ὁ ἄνθρωπος ἀπευθύνεται στὸν Θεὸ μόνο καὶ μόνο γιὰ νὰ καλύψει τὶς ἀνάγκες του. Δὲν ἔχει ἐπίγνωση τοῦ Θείου Ἔργου, δηλαδὴ τῆς ἐπεκτάσεως τῆς Θείας Βασιλείας ἐπὶ τῆς γῆς· ἀδιαφορεῖ γιὰ τὸν ρόλο ποὺ καλεῖται νὰ ἀναλάβει στὸ Ἔργο αὐτό. Ἀπευθύνεται στὸν Θεὸ μόνον ὡς τὸν Παροχέα ἀγαθῶν, ὁ Ὁποῖος δύναται νὰ καλύψει τὶς ἀνάγκες του ἢ νὰ ἱκανοποιήσει τὰ «θέλω» του. Σ' αὐτὴν τὴν νοοτροπία, ἀρχὴ καὶ τέλος εἶναι ὁ ἄνθρωπος...

Θὰ μπορούσαμε νὰ παραστήσουμε τὴν νοητὴ πορεία τῆς ἀνθρωποκεντρικῆς λατρείας ὡς μία γραμμὴ ἡ ὁποία ξεκινᾶ ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο μὲ τὶς ἀνάγκες του καὶ τὰ «θέλω» του, διέρχεται ἀπὸ τὸν Θεὸ ὡς Ἐκεῖνον ποὺ δύναται νὰ παράσχει τὴν πραγματοποίηση καὶ τὴν ἱκανοποίησή τους, γιὰ νὰ καταλήξει καὶ πάλι στὸν ἄνθρωπο, ὁ ὁποῖος προσδοκᾶ καὶ ἐλπίζει ὅτι θὰ λάβει τὸ αἰτούμενον.

ΣΧΗΜΑΤΙΚΗ ΑΠΕΙΚΟΝΙΣΗ
ΤΗΣ ΑΝΘΡΩΠΟΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΛΑΤΡΕΙΑΣ

η. Ἱερωσύνη

Ὅπως εἶναι γνωστὸ στοὺς θεολόγους (ἀλλ' ὄχι στὸν ἁπλὸ λαό), στὴν πρωτοχριστιανικὴ ἐκκλησία ***δὲν*** ὑπῆρχε εἰδικὴ ἱερωσύνη. ***Δὲν*** ὑπῆρχε κλῆρος, ***δὲν*** ὑπῆρχε ἰδιαίτερη τάξη ἱερέων ἁρμόδια γιὰ τὴν ἀποκλειστικὴ τέλεση τῆς Θείας Εὐχαριστίας. Στὴν ἐποχὴ τῶν ἀποστόλων καὶ τῶν διαδόχων τους ἡ τέλεση τῆς Θείας Ευχαριστίας ἐναπόκειτο στὸν κάθε Χριστιανό, ἄνδρα ἢ γυναῖκα, ἀφοῦ ὁ κάθε Χριστιανὸς εἶναι ἱερέας, ὅπως βεβαιώνει ρητῶς ἡ Ἁγία Γραφή.[15]

15 Τὸ ἀκανθῶδες αὐτὸ ζήτημα ἀναπτύσσεται στὸ οἰκεῖο κεφάλαιο τοῦ ἔργου μας *Ἀναζητῶντας τὴν Ἀρχέγονη Θεία Λατρεία*.

Ὅμως: Γιὰ κάποιους λόγους, σὺν τῷ χρόνῳ ἀναπτύχθηκε καὶ υἱοθετήθηκε ἡ ἰδέα τῆς «εἰδικῆς ἱερωσύνης», τῆς χωριστῆς ἱερατικῆς τάξεως τοῦ κλήρου, ὁ ὁποῖος θεωρεῖται ὅτι κατέχει *ἀποκλειστικῶς* τὸ δικαίωμα τῆς ἱερουργίας.

θ. Ἀποτελεσματικότητα

Μία ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ εἶναι *ἀναποτελεσματική*. Στὴν *Γένεση* διαβάζουμε ὅτι ὁ Θεὸς *«εἶπεν... καὶ ἐγένετο»*. Καὶ μάλιστα τονίζεται ὅτι τὸ ἀποτέλεσμα τῶν δημιουργικῶν του ἐνεργειῶν ἦταν *«καλὸν λίαν»*.[16]

Ὡς τέτοια, δημιουργικὴ ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ θὰ πρέπει νὰ θεωρήσουμε καὶ τὴν ἐπέκταση τῆς Βασιλείας Του στὸν κτιστὸ κόσμο, ἐνέργεια ἡ ὁποία ἀποτελεῖ γιὰ ἐμᾶς τὸν Νόμο τῆς Χάριτος. Καὶ αὐτή, ὅπως κάθε ἄλλη Θεία ἐνέργεια, νοεῖται ὡς ***ἀποτελεσματική***. Ἡ διαφορὰ αὐτῆς ἀπὸ τὶς ἄλλες δημιουργικὲς ἐνέργειες τοῦ Θεοῦ εἶναι ὅτι ἡ ἐπέκταση τῆς Θείας Βασιλείας ἐπὶ τῆς γῆς πραγματώνεται διὰ τοῦ ἐνσάρκου πνευματικοῦ ὄντος: τοῦ ἀνθρώπου.

Ὅπως ἀναφέραμε καὶ παραπάνω, τὸ μέσον πραγματώσεως αὐτῆς εἶναι ἀκριβῶς ἡ ~ πνευματικῶς ἀναβαθμισμένη πλέον ~ Θεία Εὐχαριστία τῆς Καινῆς Διαθήκης. Ὅπως ἔχουμε ἐξηγήσει καὶ ἀλλοῦ, ὁ Νόμος αὐτὸς τῆς Χάριτος λειτουργεῖ ὡς ἑξῆς:

16 Γεν. 1.31.

- Ὡς προϋπόθεση, οἱ προσερχόμενοι γιὰ τὴν θεία λατρεία ὀφείλουν νὰ ἔχουν ἑνωθεῖ διὰ τῶν δεσμῶν τῆς ἀγάπης καὶ νὰ ἔχουν συγκροτήσει μία συλλογικὴ μονάδα.
- Διὰ τοῦ ὀρθῶς τελουμένου Μυστηρίου τοῦ Ἄρτου καὶ τοῦ Οἴνου, αὐτὴ ἡ συλλογικὴ μονάδα (τὸ «ἐκκλησίασμα») θ' ἀποτελέσει Σῶμα Χριστοῦ[17], στὸ ὁποῖον ~ εὐλόγως ~ θὰ ἔλθει νὰ σκηνώσει τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ,[18] κομίζοντας τοὺς θησαυροὺς τῶν χαρισμάτων του.[19] Ἀκριβῶς σὲ τοῦτο ἔγκειται ἡ Βασιλεία τοῦ Θεοῦ.[20]

Δὲν θὰ σταθοῦμε στίς ~ γνωστές, ἄλλωστε ~ παλαιοχριστιανικὲς μαρτυρίες περὶ τῆς χαρισματικότητος στὶς πρῶτες χριστιανικὲς κοινότητες. Θὰ ἑστιασθοῦμε σὲ μία πολὺ εὔγλωττη πρόταση ἀπὸ τὴν τρίτη εὐχαριστιακὴ εὐχὴ τῆς ἀποστολικῆς λατρείας: *«Πρὸ πάντων εὐχαριστοῦμεν Σοι **ὅτι δυνατὸς εἶ**»*.

Δυνατὸς δὲν εἶναι ὁ ἰσχυρός. Δυνατὸς εἶναι ἐκεῖνος ποὺ ***δύναται***, δηλαδὴ ποὺ ***μπορεῖ***, νὰ πραγματοποιεῖ ἐκεῖνο ποὺ θέλει. Δυνατὸς εἶναι ὁ ἀποτελεσματικός. Τὸ ἴδιο λοιπὸν

---

17 *«Ὑμεῖς δέ ἐστε σῶμα Χριστοῦ καὶ μέλη ἐκ μέρους»* [Α΄ Κορινθ. 12.27].

18 «*ναὸς Θεοῦ ἐστε καὶ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ οἰκεῖ ἐν ὑμῖν*», ὅπως παραθέτουμε σὲ προηγούμενη ὑποσημείωση.

19 Α΄ Κορινθ. κεφ. 12.

20 Γρηγ. Νύσσης: *«ὅπερ γὰρ ὁ Λουκᾶς Πνεῦμα Ἅγιον λέγει, τοῦτο Ματθαῖος Βασιλείαν ὠνόμασεν»* ἐν: *Εἰς τὴν προσευχὴν Λόγοι ε΄.*

τὸ κείμενο τῆς ἀρχέγονης, ἀποστολικῆς λατρείας μᾶς βεβαιώνει γιὰ τὴν ἀποτελεσματικότητά της! Κι αὐτὴ ἡ ἰδέα ἰσχυροποιεῖται ἀκόμη περισσότερο ἀπὸ τὶς λέξεις «***πρὸ πάντων***»! Λέγουν δηλαδὴ οἱ Ἀπόστολοι στὸν Θεό: *Πρὶν ἀπὸ ὁ,τιδήποτε ἄλλο, Σὲ εὐχαριστοῦμε, Θεῖε Πατέρα μας, ἐπειδὴ εἶσαι ἀποτελεσματικός, δηλαδὴ ἐπειδὴ οἱ Θεῖες ἐνέργειές Σου, μέσῳ αὐτῆς τῆς λατρείας ποὺ μᾶς παρέδωσες, φέρουν τὸ προσδοκώμενο ἀποτέλεσμα! Σὲ εὐχαριστοῦμε, ἐπειδὴ ἐγκατέστησες τὸ Ἅγιο Ὄνομά Σου (δηλαδὴ τὴν Παρουσία Σου) μέσα στὶς καρδιές μας· καὶ διότι μᾶς ἐπιτρέπεις νὰ γευθοῦμε ἤδη ἀπὸ τώρα τὴν Αἰώνια Ζωὴ καὶ τὴν ὑπερβατικὴ Γνώση. Σὲ εὐχαριστοῦμε, διότι μᾶς κατέστησες Σῶμα Χριστοῦ καὶ Ναοὺς τοῦ Ἁγίου Σου Πνεύματος. Σὲ εὐχαριστοῦμε, διότι μᾶς ἔκανες πολίτες τῆς Θείας Σου Βασιλείας!*

Τὸ δὲ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ, ὅταν σκηνώνει στοὺς ἀνθρώπους, δὲν παραμένει οὔτε βωβό, οὔτε ἀδρανές! Ἡ παρουσία Του ἐκδηλώνεται μέσῳ ἐκείνης τῆς ἐξαιρετικῆς καταστάσεως ἡ ὁποία καλεῖται «χαρισματικότητα», ὅπως βεβαιώνεται στὴν Α´ Κορινθ.: *«διαιρέσεις δὲ χαρισμάτων εἰσί, τὸ δὲ αὐτὸ Πνεῦμα»* [12.4]· *«ἑκάστῳ δὲ δίδοται ἡ φανέρωσις τοῦ Πνεύματος πρὸς τὸ συμφέρον. ᾧ μὲν γὰρ διὰ τοῦ Πνεύματος δίδοται λόγος σοφίας, ἄλλῳ δὲ λόγος γνώσεως κατὰ τὸ αὐτὸ Πνεῦμα, ἑτέρῳ δὲ πίστις ἐν τῷ αὐτῷ Πνεύματι, ἄλλῳ δὲ χαρίσματα ἰαμάτων ἐν τῷ αὐτῷ Πνεύματι, ἄλλῳ δὲ ἐνεργήματα δυνάμεων, ἄλλῳ δὲ προφητεία, ἄλλῳ δὲ διακρίσεις πνευμάτων, ἑτέρῳ δὲ γένη γλωσσῶν, ἄλλῳ δὲ ἑρμηνεία γλωσσῶν. πάντα δὲ ταῦτα*

ἐνεργεῖ τὸ ἓν καὶ τὸ αὐτὸ Πνεῦμα, διαιροῦν ἰδίᾳ ἑκάστῳ καθὼς βούλεται» [12.7~11].

Ὁ ἴδιος ὁ Σαρκωθεὶς Λόγος περιγράφει ὡς ἑξῆς τὴν χαρισματικότητα, ὡς διακριτικὸ σημεῖο τῶν ἀληθινῶν πιστῶν Του: *«Σημεῖα δὲ τοῖς πιστεύσασι ταῦτα παρακολουθήσει· ἐν τῷ ὀνόματί μου δαιμόνια ἐκβαλοῦσι· γλῶσσαις λαλήσουσι καιναῖς· ὄφεις ἀροῦσι· κἄν τι θανάσιμόν τι πίωσι, οὐ μὴ αὐτοὺς βλάψει· ἐπὶ ἀρρώστους χεῖρας ἐπιθήσουσι καὶ καλῶς ἕξουσιν»* [Μαρκ. 16.17~18].

Ἐπίλογος

Ὁ κόσμος μας ἔχει διπλὸν χαρακτῆρα: εἶναι ταυτοχρόνως ***κόσμος πτώσεως*** ἀλλὰ καὶ ***κόσμος χάριτος***.

- Κόσμος πτώσεως, ἐπειδὴ φέρει ἐγγενῶς μία τάση διαρκοῦς ἀποδιοργανώσεως. Ἀπὸ τὴν ἀρχική του κατάσταση φωτὸς καὶ τελειότητος, τὴν ὁποίαν μαρτυροῦν ὅλες οἱ θρησκευτικὲς καὶ πνευματικὲς παραδόσεις τῆς ἀνθρωπότητος, βαίνει πρὸς μία προϊοῦσα συσκότιση καὶ ἀταξία.
- Κόσμος χάριτος, ἐπειδὴ διὰ τοῦ Σαρκωθέντος Λόγου ὁ κτιστὸς κόσμος ἀποτελεῖ πλέον πεδίον καὶ τόπον ἐπεκτάσεως τῆς Θείας Βασιλείας. Βασικὸς παράγων τῆς ἐν λόγῳ ἐπεκτάσεως εἶναι ὁ ἄνθρωπος.

«Τέκνο τοῦ Θείου Πατέρα» εἶναι ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ~ ἀφοῦ βίωσε τὸν κόσμο ὡς κόσμο πτώσεως ~ μοχθεῖ γιὰ νὰ τὸν μεταστοιχειώσει σὲ κόσμο χάριτος, μέσα του καὶ γύρω του.

Τίνι τρόπῳ;

Διὰ τῆς ὀρθῆς λατρείας.

Γιατί;

Διότι αὐτὸ τὸ μέσον μᾶς δόθηκε πρὸς τοῦτο ἀπὸ τὸν Σαρκωθέντα Λόγο.

Ἡ ὀρθότητα τῆς θείας λατρείας ἀποτελοῦσε ζήτημα κεφαλαιώδους σημασίας γιὰ τοὺς Χριστιανοὺς τῆς ἀρχέγονης ἐκκλησίας. Στὸ ἕβδομο κεφάλαιο τῶν *Ἀποστολικῶν Διαταγῶν* (κείμενο τοῦ 4ου αἰῶνα, τὸ ὁποῖον ὅμως διασώζει παλαιότερες παραδόσεις), ἀφοῦ πρῶτα περιγραφεῖ ὁ τρόπος τελέσεως τῆς Θείας Εὐχαριστίας (κάπως πιὸ ἀνεπτυγμένος ἀπὸ τὴν ἀρχικὴ ἐκδοχὴ τῆς *Ἀποστολικῆς Διδαχῆς*, ***ἀλλὰ στὸ ἴδιο πνεῦμα καὶ νοοτροπία***),[21] δηλώνεται τὸ ἑξῆς:

*«**Ὃς ἐὰν ἐλθὼν οὕτως εὐχαριστῇ**, προσδέξασθε αὐτὸν ὡς Χριστοῦ μαθητήν· ἐὰν δὲ ἄλλην διδαχὴν κηρύσσῃ παρ' ἣν ὑμῖν παρέδωκεν ὁ Χριστὸς δι' ἡμῶν, τῷ τοιούτῳ μὴ συγχωρεῖν εὐχαριστεῖν· ὑβρίζει γὰρ ὁ τοιοῦτος τὸν Θεὸν ἤπερ δοξάζει».*

Δηλαδή: *Ὅποιον βλέπετε νὰ προσφέρει τὴν Θεία Εὐχαριστία κατὰ τὸν τρόπο ποὺ μόλις περιγράψαμε, νὰ τὸν δέχεσθε ὡς μαθητὴ τοῦ Χριστοῦ· ἐὰν ὅμως [ὅσον ἀφορᾶ στὴν τέλεση τῆς Θείας Εὐχαριστίας] σᾶς διδάσκει ἄλλα ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ σᾶς παρέδωσε ὁ Χριστὸς μέσῳ ἡμῶν, νὰ μὴ προσφέρετε τὴν Θεία Εὐχαριστία μαζύ του. Διότι ἕνας τέτοιος ἄνθρωπος μᾶλλον ὑβρίζει τὸν Θεὸ παρὰ τὸν δοξάζει.*

Στόχος τοῦ παρόντος βιβλίου ***δὲν*** εἶναι τὸ ν' ἀπαξιώσει τὸν σημερινό, λειτουργικὸ τρόπο λατρείας. Θ' ἀποτελοῦσε τερατώδη ἀλαζονεία ἀπὸ μέρους μας τὸ νὰ

21 Βλ. τὸ πλῆρες κείμενο στὸ ἀντίστοιχο κεφάλαιο τοῦ ἔργου μας: *Ἀναζητῶντας τὴν Ἀρχέγονη Θεία Λατρεία.*

θελήσουμε νὰ ὑποκαταστήσουμε τὴν κρίση τοῦ Θεοῦ! Ἐν τούτοις, ὅπως θεωροῦμε ὅτι καταδείξαμε ἐπαρκῶς, γεγονὸς παραμένει τὸ ὅτι ὁ σημερινὸς τρόπος λατρείας ἀποκλίνει ἀρκετὰ ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ ὅρισε Σαρκωθεὶς Λόγος καὶ τὰ ὁποῖα τηροῦσαν οἱ ἄμεσοι μαθητές Του καὶ οἱ διάδοχοί τους. Καὶ τοῦτο ἔχει συνέπειες: μεταξὺ ἄλλων, τὴν ἀπώλεια τῆς ἀποτελεσματικότητος, ἡ ὁποία ἐκδηλώθηκε ἱστορικῶς ὡς ἡ *χαρισματικότητα, ἔκφραση καὶ ἀπόδειξη τῆς Παρουσίας τοῦ Ἁγίου Πνεύματος!*

Τὶ θὰ εἶχε συμβεῖ, ἐὰν στὴν δισχιλιετῆ παρουσία τῆς Ἐκκλησίας ἐπὶ τῆς γῆς, ἡ θεία λατρεία τελεῖτο στὶς ὀρθές της βάσεις; Πῶς θὰ ἦταν ὁ κόσμος μας σήμερα, ἐὰν ἡ ἀποτελεσματικότητα τῆς λατρείας διέχεε παντοῦ τὴν Παρουσία καὶ τὰ χαρίσματα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος; Ἡ ἀπάντηση εἶναι προφανής...

Αὐτὸ ἀκριβῶς τὸ Ἔργο (κι αὐτὸ ἀκριβῶς τὸ ἰδεῶδες) καλεῖτο νὰ ὑπηρετήσει καὶ νὰ πραγματώσει ἡ Ἐκκλησία. Κι αὐτὸ ἀκριβῶς τὸ Ἔργο καλοῦνται νὰ ὑπηρετήσουν ~ ἔστω καὶ σήμερα ~ ὅσοι αἰσθάνονται νὰ καίει μέσα τους μία θεία φλόγα, ὅσοι νοιώθουν νὰ ρέει στὶς φλέβες τους ἡ ζωὴ τοῦ Πνεύματος.

Ἂς μοχθήσουμε νὰ μετατρέψουμε τὸν κόσμο μας σὲ κόσμο Χάριτος!

Γένοιτο!

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Τὸ πλῆρες κείμενο τῆς ἀποστολικῆς λατρείας ἀπὸ τὴν «Ἀποστολικὴ Διδαχή»

Κεφ. θ΄ καὶ ι΄ ἀπὸ τὴν ἀκόλουθη ἔκδοση:

THE TEACHING

OF

THE TWELVE APOSTLES

ΔΙΔΑΧΗ ΤΩΝ ΔΩΔΕΚΑ ΑΠΟΣΤΟΛΩΝ

RECENTLY DISCOVERED AND PUBLISHED BY PHILOTHEOS BRYENNIOS, METROPOLITAN OF NICOMEDIA

EDITED WITH A TRANSLATION, INTRODUCTION AND NOTES

BY

ROSWELL D. HITCHCOCK

AND

FRANCIS BROWN

PROFESSORS IN UNION THEOLOGICAL SEMINARY, NEW YORK

REVISED AND ENLARGED

LONDON

JOHN C. NIMMO

14 KING WILLIAM STREET, STRAND, W.C.

MDCCCLXXXV

Πάτερ ἡμῶν ὁ ἐν τῷ οὐρανῷ, ἁγιασθήτω τὸ ὄνομά σου, ἐλθέτω ἡ βασιλεία σου, γενηθήτω τὸ θέλημά σου ὡς ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς· τὸν ἄρτον ἡμῶν τὸν ἐπιούσιον δὸς ἡμῖν σήμερον καὶ ἄφες ἡμῖν τὴν ὀφειλὴν ἡμῶν ὡς καὶ ἡμεῖς ἀφίεμεν τοῖς ὀφειλέταις ἡμῶν, καὶ μὴ εἰσενέγκῃς ἡμᾶς εἰς πειρασμόν, ἀλλὰ ῥῦσαι ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ πονηροῦ· ὅτι σοῦ ἐστιν ἡ δύναμις καὶ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Τρὶς τῆς ἡμέρας οὕτω προσεύχεσθε.

Κεφ. θ'. *Περὶ δὲ τῆς εὐχαριστίας, οὕτως εὐχαριστήσατε· πρῶτον περὶ τοῦ ποτηρίου· Εὐχαριστοῦμέν σοι, Πάτερ ἡμῶν, ὑπὲρ τῆς ἁγίας ἀμπέλου Δαβὶδ τοῦ παιδός σου, ἧς ἐγνώρισας ἡμῖν διὰ Ἰησοῦ τοῦ παιδός σου· σοὶ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Περὶ δὲ τοῦ κλάσματος· Εὐχαριστοῦμέν σοι, Πάτερ ἡμῶν, ὑπὲρ τῆς ζωῆς καὶ γνώσεως, ἧς ἐγνώρισας ἡμῖν διὰ Ἰησοῦ τοῦ παιδός σου· σοὶ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ὥσπερ ἦν τοῦτο κλάσμα διεσκορπισμένον ἐπάνω τῶν ὀρέων καὶ συναχθὲν ἐγένετο ἕν, οὕτω συναχθήτω σου ἡ ἐκκλησία ἀπὸ τῶν περάτων τῆς γῆς εἰς τὴν σὴν βασιλειαν· ὅτι σοῦ ἐστιν ἡ δόξα καὶ ἡ δύναμις διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ εἰς τοὺς αἰῶνας. Μηδεὶς δὲ φαγέτω*

μηδὲ πιέτω ἀπὸ τῆς εὐχαριστίας ὑμῶν, ἀλλ' οἱ βαπτισθέντες εἰς ὄνομα Κυρίου· καὶ γὰρ περὶ τούτου εἴρηκεν ὁ Κύριος· Μὴ δῶτε τὸ ἅγιον τοῖς κυσί.

Κεφ. ι'. *Μετὰ δὲ τὸ ἐμπλησθῆναι οὕτως εὐχαριστήσατε· Εὐχαριστοῦμέν σοι, Πάτερ ἅγιε, ὑπὲρ τοῦ ἁγίου ὀνόματός σου, οὗ κατεσκήνωσας ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν, καὶ ὑπὲρ τῆς γνώσεως καὶ πίστεως καὶ ἀθανασίας, ἧς ἐγνώρισας ἡμῖν διὰ Ἰησοῦ τοῦ παιδός σου· σοὶ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Σύ, δέσποτα παντοκράτορ, ἔκτισας τὰ πάντα ἕνεκεν τοῦ ὀνόματός σου, τροφήν τε καὶ ποτὸν ἔδωκας τοῖς ἀνθρώποις εἰς ἀπόλαυσιν ἵνα σοι εὐχαριστήσωσιν, ἡμῖν δὲ ἐχαρίσω πνευματικὴν τροφὴν καὶ ποτὸν καὶ ζωὴν αἰώνιον διὰ τοῦ παιδός σου. Πρὸ πάντων εὐχαριστοῦμέν σοι ὅτι δυνατὸς εἶ· σοὶ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Μνήσθητι, Κύριε, τῆς ἐκκλησίας σου τοῦ ῥύσασθαι αὐτὴν ἀπὸ παντὸς πονηροῦ καὶ τελειῶσαι αὐτὴν ἐν τῇ ἀγάπῃ σου, καὶ σύναξον αὐτὴν ἀπὸ τῶν τεσσάρων ἀνέμων, τὴν ἁγιασθεῖσαν εἰς τὴν σὴν βασιλείαν, ἣν ἡτοίμασας αὐτῇ· ὅτι σοῦ ἐστιν ἡ δύναμις καὶ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἐλθέτω χάρις καὶ παρελθέτω ὁ κόσμος οὗτος.*

Ὡσαννὰ τῷ υἱῷ Δαβίδ. Εἴ τις ἅγιός ἐστιν, ἐρχέσθω· εἴ τις οὐκ ἔστι, μετανοείτω· μαραναθά. Ἀμήν. Τοῖς δὲ προφήταις ἐπιτρέπετε εὐχαριστεῖν ὅσα θέλουσιν.

Κεφ. ιά. Ὃς ἂν οὖν ἐλθὼν διδάξῃ ὑμᾶς ταῦτα πάντα, τὰ προειρημένα, δέξασθε αὐτόν· ἐὰν δὲ αὐτὸς ὁ διδάσκων στραφεὶς διδάσκῃ ἄλλην διδαχὴν εἰς τὸ καταλῦσαι, μὴ αὐτοῦ ἀκούσητε· εἰς δὲ τὸ προσθεῖναι δικαιοσύνην καὶ γνῶσιν Κυρίου, δέξασθε αὐτὸν ὡς Κύριον. Περὶ δὲ τῶν ἀποστόλων καὶ προφητῶν κατὰ τὸ δόγμα τοῦ εὐαγγελίου, οὕτω ποιήσατε. Πᾶς δὲ ἀπόστολος ἐρχόμενος πρὸς ὑμᾶς δεχθήτω ὡς Κύριος· οὐ μενεῖ δὲ ἡμέραν μίαν· ἐὰν δὲ ᾖ χρεία, καὶ τὴν ἄλλην· τρεῖς δὲ ἐὰν μείνῃ, ψευδοπροφήτης ἐστίν. Ἐξερχόμενος δὲ ὁ ἀπόστολος μηδὲν λαμβανέτω εἰμὴ ἄρτον ἕως οὗ αὐλισθῇ· ἐὰν δὲ ἀργύριον αἰτῇ, ψευδοπροφήτης ἐστί. Καὶ πάντα προφήτην λαλοῦντα ἐν πνεύματι οὐ πειράσετε οὐδὲ διακρινεῖτε· πᾶσα γὰρ ἁμαρτία ἀφεθήσεται, αὕτη δὲ ἡ ἁμαρτία οὐκ ἀφεθήσεται. Οὐ πᾶς δὲ ὁ λαλῶν ἐν πνεύματι προφήτης ἐστίν, ἀλλ' ἐὰν ἔχῃ τοὺς τρόπους Κυρίου. Ἀπὸ οὖν τῶν τρόπων γνωσθήσεται ὁ ψευδοπροφήτης καὶ

❧ ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ ❧

Eques a Servitio Dei

Ἀναζητῶντας
τὴν ἀρχέγονη
Θεία Λατρεία

Ἕνα σύγχρονο βλέμμα στὶς Πηγές
~ καὶ μία πρόταση

Αθηνα 2022

Ὁ ἀρχέγονος μυστηριακὸς τύπος τοῦ Ἄρτου καὶ τοῦ Οἴνου, τὸν ὁποῖον τελοῦσαν οἱ μαθητὲς τοῦ Ἰησοῦ καὶ οἱ διάδοχοί τους, σώζεται σὲ ἕνα παλαιοχριστιανικὸ κείμενο τοῦ πρώτου μ.Χ. αἰῶνα: τὴν «Ἀποστολικὴ Διδαχή».

Αὐτὸς ὁ μυστηριακὸς τύπος, σύντομος, σαφὴς καὶ ἐστιασμένος, λίγα κοινὰ ἔχει μὲ τὸν σημερινὸ τρόπο λατρείας.

Στὸ πρῶτο μέρος τοῦ βιβλίου, ἔπειτα ἀπὸ μία εἰσαγωγὴ περὶ τῆς θείας λατρείας, παρουσιάζεται ὁ ἀρχέγονος αὐτὸς τύπος στὴν αὐθεντική του μορφὴ καὶ μελετῶνται τὰ ἰδιαίτερα χαρακτηριστικά του, τὸ ἐννοιολογικό του περιεχόμενο καὶ ὁ στόχος του.

Στὸ δεύτερο μέρος παρουσιάζεται μία σύγχρονη πρόταση ἀξιοποιήσεώς του.

Τὸ παρὸν βιβλίο ἔρχεται νὰ μελετήσει τὴν ἀποστολικὴ θεία λατρεία ἀπὸ **ἐννέα** διαφορετικὲς πλευρές, ἀντιπαραβάλλοντας κάθε φορὰ τὴν πρακτικὴ τῆς ἀρχέγονης λατρείας μὲ τὴν ἀντίστοιχη σημερινή, διαπιστώνοντας καὶ τονίζοντας τὶς ὅποιες διαφορές μεταξύ τους.

Καὶ τοῦτο, ἔχοντας συνεχῶς κατὰ νοῦν τὸ ἀμείλικτο κριτήριο τῆς **ἀποτελεσματικότητος τῆς λατρείας,** ἡ ὁποία χαρακτήριζε τὴν ἀρχέγονη ἐκκλησία.